

potest hoc votum facere sine viri consensu.

Ad secundum dicendum, quod alter conjugum dissentiens voto continentie alterius non peccat: quia non dissentit, ut bonum illius impediatur, sed ne sibi præiudicium generetur.

Ad tertium dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod unus absque consensu alterius potest votum quod non petet debitum, non autem quod non reddet: quia in primo uterque est sui iuris, sed non in secundo. Sed quia si alter nunquam peteret debitum, ex hoc alteri matrimonium nimis onerosum redderetur, dum oporteret unum semper confusionem debiti petendi subire; ideo alii probabiliter dicunt, quod neutrum potest unus sine consensu alterius votum.

Ad quartum dicendum, quod sicut mulier accipit potestatem in corpore viri, salvo hoc in quo vir tenetur corpori suo, ita etiam salvo hoc in quo tenetur domino suo. Et ideo sicut uxor non potest debitum petere à viro contra salutem sui corporis; ita nec ad impediendum hoc in quo domino tenetur. Sed propter hoc non potest dominus prohibere quin debitum reddat.

ARTICULUS V. 267

Utrum in diebus sacris impediatur petitio debiti.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod temporibus sacris non debeat aliquis impediri quin debitum petat. Tunc enim est subveniendum morbo, quando invalescit. Sed possibile est quod in die festo invalescat concupiscentia. Ergo tunc debet ei subveniri per debiti petitionem.

2. Præterea. Non est alia ratio quare non sit petendum debitum in diebus festis, nisi quia sunt orationi deputati. Sed in illis diebus sunt horæ determinatæ orationi. Ergo aliis horis licet debitum petere.

Sed contra. Sicut aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris; ita aliqua tempora sunt sacra propter eandem rationem. Sed in loco sacro non licet petere debitum. Ergo nec in tempore sacro.

Respondeo dicendum, quod actus matrimonialis quamvis culpa careat; tamen quia rationem deprimit, propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia. Et ideo in diebus in quibus spiritualibus præcipue est vacandum, non licet petere debitum.

Ad primum ergo dicendum, quod tempore illo possunt alia adhiberi ad concupiscentiam reprimendam, sicut oratio, & multa huiusmodi, quæ adhibent etiam illi qui perpetuo continent.

Ad secundum dicendum, quod quamvis non teneatur omnibus horis orare; tamen tenetur tota die se conservare idoneum ad orandum.

ARTICULUS VI. 268

Utrum petens debitum in tempore sacro mortaliter peccet.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod petens debitum in tempore sacro mortaliter peccet. Gregorius enim dicit in I. Dialog. (cap. x. à princ.) quod mulier quæ nocte cognita est à viro, mane ad processionem veniens, à diabolo est arrepta. Sed hoc non esset, nisi mortaliter peccasset. Ergo &c.

2. Præterea. Quicumque facit contra preceptum divinum, mortaliter peccat. Sed Dominus præcepit Exodi xix. 15. *Ne appropinquetis uxoris vestris*, quando scilicet erant legem accepturi. Ergo multo magis peccat mortaliter, si tempore quo sacris novæ legis intendendum est, uxoris viri commisceatur.

Sed contra. Nulla circumstantia aggravat in infinitum. Sed indebitum tempus est circumstantia quædam. Ergo non aggravat in infinitum, ut faciat mortale quod alias esset veniale.

Respondeo dicendum, quod debitum petere in die festivo non est circumstantia trahens in aliam speciem peccati: unde non potest in infinitum aggravare. Et ideo non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festo debitum petat. Sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur, quam si propter timorem quo quis sibi timet de lubrico carnis, debitum petat.

Ad primum ergo dicendum, quod non fuit punita mulier illa propter hoc quod debitum reddidit, sed quia postmodum se temere ad divina ingressit contra conscientiam.

Ad secundum dicendum, quod ex auctoritate illa non potest probari quod sit peccatum mortale, sed quod sit incongruum. Multa enim ad munditiam carnis pertinentia exigebantur de necessitate præcepti in veteri lege, quæ carnalibus dabatur, quæ in nova lege non exiguntur, quæ est lex spiritus.

AR.

ARTICULUS VII. 269

Utrum unus conjux teneatur alteri debitum reddere in tempore festivo.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod etiam non teneatur tempore festivo reddere debitum. Quia peccantes, & confitentibus pariter puniuntur, ut patet Rom. 1. Sed ille qui reddit debitum, consentit petenti, qui peccat. Ergo & ipse peccat.

2. Præterea. Ex præcepto affirmativo obligamur ad orandum, & ita ad aliquod tempus determinatum. Ergo pro tempore illo in quo quis orare tenetur, reddere debitum non debet, sicut nec eo tempore quo tenetur temporaliter domino ad speciale obsequium.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. vii. 5. *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus &c.* Ergo quando conjux petit, reddendum est ei.

Respondeo dicendum, quod cum mulier habeat potestatem in corpore viri, quantum ad actum generationis spectat, & e converso; tenetur unus alteri debitum reddere quocumque tempore, & quacumque hora, salva debita honestate, quæ in talibus exigitur: quia non oportet quod statim in publico reddat debitum.

Ad primum ergo dicendum, quod ille, quantum in se est, non consentit, sed id quod ab eo exigitur, invitatus, & cum dolore reddit; & ideo non peccat. Hoc enim est propter lubricum carnis divinitus ordinatum ut semper petenti debitum reddatur, ne aliqua occasio peccandi detur.

Ad secundum dicendum, quod non est aliqua hora ita determinata ad orandum quin possit recompenari in aliis horis. Et ideo obiectio non cogit.

QUÆSTIO LXV.

De pluralitate uxorum,

in quinque articulis divisa.

DEinde considerandum est de pluralitate uxorum.

Circa quod quærentur quinque. Primo, utrum habere plures uxores sit contra legem naturæ.

Secundo, utrum aliquando fuerit licitum.

Tertio, utrum habere concubinas sit contra legem naturæ.

Quarto, utrum accedere ad concubinam sit peccatum mortale.

Quinto, utrum aliquando licitum fuerit habere concubinam.

ARTICULUS I. 270

Utrum habere plures uxores sit contra legem naturæ.

S. Thom. IV. dist. xxxi. q. 1. art. 1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod habere plures uxores non sit contra legem naturæ. Consuetudo enim legi naturali non præiudicat. Sed habere plures uxores peccatum non erat, quando mos erat, ut dicit Augustinus (implici. Lib. de bono conjug. cap. xv.) & habetur in littera (IV. dist. xxxi. 1.) Ergo habere plures uxores non est contra legem naturæ.

2. Præterea. Quicumque facit contra legem naturæ, facit contra præceptum: quia sicut lex scripta habet sua præcepta, ita & lex naturæ. Sed Augustinus dicit (loc. cit. & Lib. XV. de civit. Dei cap. xxxvi. 1. ad fin.) quod habere plures uxores non erat contra præceptum, quia nulla lege erat prohibendum. Ergo habere plures uxores non est contra legem naturæ.

3. Præterea. Matrimonium principaliter ordinatur ad prolis procreationem. Sed unus potest ex pluribus prolem accipere, plures secundando. Ergo non est contra legem naturæ habere plures uxores.

4. Præterea. *Jus naturale est quod natura omnia animalia docuit*, ut in principio Digestorum dicitur (L. 1. ff. de just. & iure.) Sed natura non docuit hoc omnia animalia, quod sit tantum una unius; cum unus mas in multis animalibus pluribus feminis conjugatur. Ergo non est contra legem naturæ habere plures uxores.

5. Præterea. Secundum Philosophum XV. de animal. (seu Lib. I. de generat. animal. cap. xx.) in generatione prolis se habet ad feminam sicut agens ad patiens, & artifex ad materiam. Sed non est contra ordinem naturæ quod unum agens in plura patiencia agat, aut unus artifex ex diversis materiis operetur. Ergo nec est contra legem naturæ quod unus vir plures uxores habeat.

6. Sed contra. Illud præcipue videtur esse de jure naturali quod homini in institutione humanæ naturæ inditum est. Sed quod sit una unius, in ipsa institutione humanæ naturæ est ei inditum, ut patet Gen. 1. 24. *Erunt duo in carne una.* Ergo est de lege naturæ.

7. Præterea. Contra legem naturæ est quod homo se ad impossibile obliget, & ut quod uni datum est, alteri detur. Sed homo contrahens cum una uxore, sui corporis potestatem ei tradit, ut necesse fit ei reddere debitum, cum petierit. Ergo contra legem naturæ est quod postea alteri potestatem sui corporis

potis tradat: quia non posset simul utriusque dederit debitum, si simul peccarent.

8. Præterea. De lege naturæ est: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Sed vir nullo modo vellet quod uxor alium virum haberet. Ergo contra legem naturæ faceret, si uxorem aliam superduceret.

9. Præterea. Quicquid est contra naturæ desiderium, est contra legem naturæ. Sed zelus viri ad uxorem, & uxoris ad virum naturalis est, quia in omnibus inventitur. Ergo cum zelus sit *amor non patiens consortium in amato*, videtur quod contra legem naturæ sit quod plures uxores habeant unum virum.

Respondeo dicendum, quod omnibus rebus naturalibus insunt quædam principia quibus non solum operationes proprias efficere possint, sed quibus etiam eas convenientes fini suo reddant; sive sint actiones quæ consequantur rem aliquam ex natura sui generis; sive ex natura speciei, ut magneti competit ferri deorsum ex natura sui generis, & attrahere ferrum ex natura sui speciei.

Sicut autem in rebus agentibus ex necessitate naturæ principia actionum sunt ipsæ formæ, à quibus operationes propriæ prodeunt convenientes fini; ita in his quæ cognitionem participant, principia agendi sunt cognitio, & appetitus. Unde oportet quod in vi cognitiva sit naturalis conceptio; & in vi appetitiva naturalis inclinatio, quibus operatio conveniens generi, sive speciei reddatur competens fini. Sed quia homo inter cetera animalia rationem finis cognoscit, & proportionem operationis ad finem; ideo naturalis conceptio est ei indita, qua dirigitur ad operandum convenienter, quæ *lex naturalis*; vel *ius naturale* dicitur, in ceteris autem animalibus *assimatio naturalis* vocatur. Bruta enim ex vi naturæ impelluntur ad agendum convenientes actiones, magis quam regulentur, quasi proprio arbitrio agentia. Lex ergo naturalis nihil aliud est quam conceptio homini naturaliter indita, qua dirigitur ad convenienter agendum in actionibus propriis; sive competant ei ex natura generis, ut generare, comedere, & huiusmodi; sive ex natura speciei, ut ratiocinari, & huiusmodi. Omne autem illud quod actionem inconvenientem reddit fini, quem natura ex opere aliquo intendit, contra legem naturæ esse dicitur. Potest autem actio esse non convenientis fini vel principali, vel secundario; & sive sic, sive sic, hoc contingit dupliciter. Uno modo ex aliquo quod omnino impedit finem; ut nimia superfluitas, aut defectus comestitionis impedit salutem corporis, quasi principalem finem comestitionis, & bonam habitudinem in negotiis exorcendis, qui est finis secundarius. Alio modo ex aliquo quod facit difficilem,

aut minus decentem perventionem ad finem principalem, vel secundarium; sicut inordinata comestio quantum ad tempus indebitum. Si ergo actio sit inconvenientis fini, quasi omnino prohibens finem principalem, directe per legem naturæ prohibetur primis præceptis legis naturæ, quæ sunt in operabilibus sicut communis animi conceptiones in speculativis. Si autem sit incompetens fini secundario quocumque modo, aut etiam principali ut faciens difficilem, vel minus congruam perventionem ad ipsum, prohibetur non quidem primis præceptis legis naturæ, sed secundis, quæ ex primis derivantur; sicut conclusiones in speculativis ex principiis per se notis fidem habent: & sic dicta actio contra legem naturæ esse dicitur. Matrimonium ergo habet pro fine principali procreationem, & educationem: qui quidem finis competit homini secundum naturam sui generis: unde & aliis animalibus est communis, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. xi. 1. à med.) Et sic bonum matrimonii assignatur *proles*. Sed pro fine secundario, ut dicit Philoſophus (ibid.) habet in hominibus solis communicationem operum, quæ sunt necessaria in vita, ut supra dictum est (quæst. xi. art. 1.) Et secundum hoc *fidem* sibi invicem debent, quæ est unum de bonis matrimonii. Habet ulterius alium finem, in quantum inter fideles est, scilicet significationem Christi, & Ecclesiæ: & sic bonum matrimonii dicitur *sacramentum*. Unde primus finis respondet matrimonio hominis, in quantum est animal; secundus, in quantum est homo; tertius, in quantum est fidelis. Pluralitas ergo uxorum neque totaliter tollit, neque aliquammodo impedit matrimonii primum finem; cum unus vir sufficiat pluribus uxoris secundandis, & educandis filiis ex eis natis. Sed secundum finem etsi non totaliter tollit; tamen multum impedit, eo quod non facile potest esse pax in familia, ubi uni viro plures uxores junguntur; cum non possit unus vir sufficere ad satisfaciendum pluri uxoris ad votum; & etiam quia communicatio plurium in uno officio causat litem; sicut figuli corrixantur ad invicem: & similiter plures uxores unus viri. Tertium autem finem totaliter tollit, eo quod sicut Christus est unus, ita & Ecclesia una. Ergo ideo patet ex dictis quod pluralitas uxorum quodammodo est contra legem naturæ, & quodammodo non.

Ad primum ergo dicendum, quod consuetudo non præiudicat legi naturæ quantum ad prima præcepta ipsius, quæ sunt quasi communes animi conceptiones in speculativis. Sed ea quæ ex istis trahuntur, ut conclusiones, consuetudo auget, ut Tullius dicit in II. Rhetor. (scilicet de invent. aliquant. ante fin.) & similiter etiam

etiam minuit. Et huiusmodi est præceptum legis naturæ de unitate uxoris.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Tullius dicit (ibid.) *res à natura profectas, & à consuetudine approbatas legum metus, & religio sanxit*. Unde patet quod illa quæ lex naturalis dicitur, quasi ex principiis primis legis naturæ derivata, non habent vim coactivam per modum præcepti absolute, nisi postquam lege divina, & humana sancita sunt. Et hoc est quod dicit Augustinus, quod non faciebant contra legis præcepta, quia nulla lege erat prohibitorum.

Ad tertium patet solutio ex dictis (in corp.)

Ad quintum dicendum, quod ius naturale multipliciter accipitur. Primo enim aliquod ius dicitur naturale ex principio, quia à natura est indurum: & sic definit Tullius in II. Rhetor. (loc. cit.) dicens: *Ius naturale est quod non opinio genuit, sed vis quædam innata inferunt*. Et quia etiam in rebus naturalibus dicuntur aliqui motus naturales, non quia sint ex principio intrinseco, sed quia sunt à principio superiori movente, sicut motus qui sunt in elementis ex impressione corporum celestium, naturales dicuntur, ut Commentator dicit in III. de celo, & mundo (comment. xxv. 11.) ideo ea quæ sunt de iure divino, dicuntur esse de iure naturali, cum sint ex impressione & infusione superioris principii, scilicet Dei. Et sic accipitur ab Isidoro, qui dicit (Lib. V. Etym. cap. iv.) quod *ius naturale est quod in lege, & in Evangelio continetur*. Tertio dicitur ius naturale non solum à principio, sed à materia, quia de naturalibus est. Et quia natura contra rationem dividitur, à qua homo est homo: ideo strictissimo modo accipiendum ius naturale, illa quæ ad homines tantum pertinent, etsi sint de diæmine naturalis rationis, non dicuntur esse de iure naturali, sed illa tantum quæ naturalis ratio dicitur de his quæ sunt homini, aliisque communia. Et sic datur dicta definitio, scilicet: *Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit*. Pluralitas ergo uxorum, quamvis non sit contra jus naturale tertio modo acceptum, est tamen contra jus naturale secundo modo acceptum (quia iure divino prohibetur) & etiam contra jus naturale primo modo acceptum, ut ex dictis patet (in corp.) quia natura dicitur hoc cuilibet animali secundum modum convenientem speciei suæ. Unde etiam quedam animalia, in quibus ad educationem proles requiritur sollicitudo utriusque, scilicet maris, & femine, naturali instinctu servant conjunctionem unius ad unum, sicut patet in turture, & columba, & huiusmodi.

Ad quintum patet solutio ex dictis (in corp.)

Sed quia rationes inductæ in contrarium videntur ostendere quod pluralitas uxorum sit contra prima principia legis naturæ; ideo ad eas respondendum est.

Et dicendum ad sextum, quod natura humana abque omni defectu instituta est: & ideo non solum sunt indita ei illa sine, quibus matrimonii finis principalis esse non potest, sed etiam illa sine quibus secundarius finis matrimonii sine difficultate haberi non posset: & hoc modo sufficit homini in ipsa sui institutione habere unam uxorem, ut dictum est (in corp. art.)

Ad septimum dicendum, quod vir per matrimonium non dat sui corporis potestatem uxori quantum ad omnia, sed solum quantum ad illa quæ matrimonium requirit. Non autem requirit matrimonium ut quolibet tempore uxori petenti vir debitum reddat, quantum ad id ad quod matrimonium principaliter est institutum, scilicet bonum proles, sed quantum sufficit ad imprægnationem. Requirit autem hoc matrimonium, in quantum est ad remedium institutum (quod est secundarius ipius finis) ut quolibet tempore debitum petenti reddatur. Et sic patet quod accipiens plures uxores non se obligat ad impossibile, considerato principali fine matrimonii. Et ideo pluralitas uxorum non est contra prima præcepta legis naturæ.

Ad octavum dicendum, quod illud præceptum legis naturæ, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, debet intelligi eadem proportionem servata. Non enim si prælati non vult sibi resisti à subdito, resistere non debet. Et ideo non oportet ex vi illius præcepti quod sicut vir non vult quod uxor sua habeat alium virum, ipse non habeat aliam uxorem: quia unum virum habere plures uxores non est contra prima præcepta legis naturæ, ut dictum est (in solut. præc.) Sed unam uxorem habere plures viros, est contra prima præcepta legis naturæ, eo quod per hoc quantum ad aliquod totaliter tollitur, & quantum ad aliquod impeditur bonum proles, quod est principalis matrimonii finis. In bono enim proles intelligitur non solum procreatio, sed etiam educatio. Ipsa enim procreatio proles etsi non totaliter tollatur, eo contingit post imprægnationem primam iterum mulierem imprægnari, ut dicitur VII. de animal. (cap. iv. ad fin.) tamen multum impeditur: quia vix potest accidere quin corruptio accidat quantum ad utrumque sexum, vel quantum ad alterum. Sed educatio totaliter tollitur: quia ex hoc quod una mulier plures maritos haberet, sequeretur incertitudo proles respectu patris, cuius cura necessaria est in educando. Et ideo nulla lege, vel consue-

uetudine est permittum unam mulierem nubere plures viros, sicut è converso.

Ad nonum dicendum, quod naturalis inclinatio in appetitu sequitur naturalem conceptionem in cognitione. Et quia non ita est contra conceptionem naturalem quod vir habeat plures uxores, sicut quod uxor habeat plures viros; ideo affectus uxoris non tantum refugit consortium in viro, sicut è converso. Et ideo tam in hominibus, quam in aliis animalibus invenitur major zelus maris ad foemina, quam è converso.

ARTICULUS II. 271

Utrum aliquando licitum fuerit habere plures uxores.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod habere plures uxores non poterit esse aliquando licitum. Quia secundum Philosophum in V. Ethic. (cap. vii. in princ.) *ius naturale semper, & ubique habet potestatem eandem.* Sed iure naturali prohibetur pluralitas uxorum, ut ex dictis patet (art. præc.) Ergo sicut modo non licet, ita nunquam licuit.

2. Præterea. Si aliquando licuit, hoc non fuit, nisi quia vel per se licitum erat, vel per aliquam dispensationem. Si primo modo, sic etiam nunc licitum esset: si secundo modo, hoc esse non potest: quia secundum Augustinum (Lib. XXVI. cont. Faust. cap. 111. ante med.) *Deus, cum sit natura conditor, non facit aliquid contra rationes quas natura inseruit.* Cum ergo natura nostræ Deus inseruerit quod sit una unius, videtur quod ipse contra hoc nunquam dispensaverit.

3. Præterea. Si aliquid est licitum ex dispensatione, hoc non licet nisi illis quibus dispensatio fit. Non autem legitur aliqua dispensatio communis in lege cum omnibus facta. Cum ergo omnes communiter qui volebant plures uxores acciperent in veteri Testamento, nec ex hoc reprehendantur a lege, vel à Prophetis, non videtur quod fuerit ex dispensatione licitum.

4. Præterea. Ubi est eadem causa dispensationis, debet eadem dispensatio fieri. Sed causa dispensationis non potest alia poni quam multiplicatio proli ad cultum Dei; quæ etiam nunc necessaria est. Ergo adhuc talis dispensatio duraret, præcipue cum non legatur revocata.

5. Præterea. In dispensatione non debet prætermitti majus bonum propter minus bonum. Sed fides, & sacramentum, quæ non videntur posse servari in matrimonio quo unus pluribus uxoribus conjungitur, sunt meliora quam proli multiplicatio. Ergo intuitu hu-

(a) *Vulgata transgressiones.*

jus multiplicationis dispensatio prædicta fieri non debuisset.

Sed contra. Ad Galat. 111. 19. dicitur, quod *lex propter (a) prævaricatores posita est, ut scilicet eos prohiberet.* Sed lex vetus fecit mentionem de pluralitate uxorum sine aliqua ejus prohibitione, ut patet Deuter. XXI. 15. *Si habuerit homo duas uxores &c.* Ergo habendo duas uxores non erant prævaricator: & ita erat licitum.

Præterea. Hoc idem videtur exemplo ex sanctis patribus, qui plures leguntur habuisse uxores, cum Deo essent acceptissimi, sicut Jacob, & David, & plures alii. Ergo aliquando fuit licitum.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (art. præc. ad 7. & 8.), pluralitas uxorum esse dicitur contra legem naturæ, non quantum ad prima præcepta ejus, sed quantum ad secunda, quæ quasi conclusiones à primis præceptis derivantur. Sed quia actus humanos variari oportet secundum diversas condiciones personarum, & temporum, & aliarum circumstantiarum: ideo conclusiones prædictæ à primis legis naturæ præceptis non procedunt, ut semper efficaciam habentes, sed in majori parte. Talis est enim tota materia moralis, ut patet per Philosophum in Lib. I. Ethic. (cap. 111. in princ. & cap. vii. ad fi.) Et ideo ubi eorum efficacia deficit, licite ea prætermitti possunt. Sed quia non est facile determinare hujusmodi varietates, ideo illi ex cujus auctoritate lex efficaciam habet, reservatur ut licentiam præbeat legem prætermittendi in illis casibus ad quos legis efficacia non extendere se debet: & talis licentia dispensatio dicitur. Lex autem de unitate uxoris non est humanitas, sed divinitus instituta; nec umquam verbo, aut literis tradita, sed cordi impressa, sicut & alia quæ ad legem naturæ qualitercumque pertinent. Et ideo in hoc à solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam: quæ quidem principaliter patribus sanctis facta est; & per eorum exemplum ad alios derivata est eo tempore quo oportebat prædictam naturæ præceptum prætermitti, ut major esset multiplicatio proli ad cultum Dei educandæ. Semper enim principiorum finis magis observandus est quam secundarius. Unde cum bonum proli sit principalis matrimonii finis, ubi proli multiplicatio necessaria erat, debuit negligi ad tempus impedimentum; quod posse in secundariis finibus venire: ad quod removendum præceptum prohibens pluralitatem uxorum ordinatur, ut ex dictis patet (art. præc.)

Ad primum ergo dicendum, quod jus naturale semper, & ubique, quantum est de se, habet eandem potentiam; sed per accidens, propter aliquod impedimentum, quandoque, & alicubi potest variari; sicut ibidem Philosophus exemplum ponit de aliis rebus naturalibus. Semper enim, & ubique dextra est melior quam sinistra secundum naturam; sed per aliquod accidens contingit aliquem esse ambidextrum, quia natura nostra variabilis est: & similiter est etiam de naturali iusto, ut ibidem Philosophus dicit.

Ad secundum dicendum, quod in Decretali quadam de divortio (cap. *Gaudemus*) dicitur, quod nunquam licuit plures habere uxores sine dispensatione per divinam inspirationem habita. Nec tamen talis dispensatio datur contra rationes quas Deus naturæ inseruit, sed præter eas: quia rationes illæ non sunt ordinatæ ad semper, sed ut in pluribus, ut dictum est (in corp. art.) Sicut etiam non est contra naturam, quando aliqua accidit in rebus naturalibus miraculose, præter ea que frequenter solent evenire.

Ad tertium dicendum, quod qualis est lex, talis esse debet dispensatio legis: Unde quia lex naturæ est cordibus impressa, non oportuit dispensationem eorum quæ ad legem naturæ pertinent, lege scripta dari, sed per internam inspirationem fieri.

Ad quartum dicendum, quod veniente Christo fuit tempus plenitudinis gratiæ Christi, per quam cultus Dei in omnem gentem spiritua-

li propagatione diffusus est. Et ideo non est eadem ratio dispensationis quæ erat ante Christi adventum, quando cultus Dei carnali propagatione multiplicabatur, & conservabatur.

Ad quintum dicendum, quod proles, secundum quod est bonum matrimonii, includit fidem ad Deum servandam: quia secundum quod proles expectatur ad cultum Dei educandam, ponitur matrimonii bonum. Fides autem ad Deum servanda est potior quam fides uxori servanda, quæ ponitur bonum matrimonii, & quam significatio, quæ pertinet ad sacramentum, quia significatio ad fidei cognitionem ordinatur. Et ideo non est inconveniens, si propter bonum proli aliquid detrahitur aliis duobus bonis.

Nec tamen omnino tolluntur: quia & fides manet ad plures, & sacramentum aliquo modo: quia quamvis non significaretur conjunctio Christi ad Ecclesiam, in quantum est una; significabatur tamen per pluralitatem uxorum distinctio graduum in Ecclesia: quæ quidem non solum est in Ecclesia militante, sed etiam in triumphante. Et ideo illorum matrimonii aliquo modo significabant conjunctionem Christi ad Ecclesiam, non solum militantem, ut quidam dicunt, sed etiam triumphantem, in qua sunt diversæ mansiones.

ARTICULUS III. 272

Utrum habere concubinam sit contra legem naturæ.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod habere concubinam non sit contra legem naturæ. Legis enim ceremonialia non sunt de lege naturæ. Sed fornicatio prohibetur. Actum xv. inter alia ceremonialia legis, quæ ad tempus creditibus ex Gentibus imponebantur. Ergo fornicatio simplex, quæ est accessus ad concubinam, non est contra legem naturæ.

2. Præterea. Jus positivum à naturali jure profectum est, ut Tullius dicit (Lib. II. de invent. aliquant. ante fin.) Sed secundum jus positivum fornicatio simplex non prohibebatur; immo potius in penam secundum antiquas leges mulieres lupanaribus tradendæ condemnabantur. Ergo habere concubinam non est contra legem naturæ.

3. Præterea. Naturalis lex non prohibet quin illud quod datur simpliciter, possit dari ad tempus, & secundum quid. Sed una mulier soluta potest dare viro soluto in perpetuum sui corporis potestatem, ut ea utatur licite cum voluerit. Ergo non est contra legem naturæ, si dederit ei potestatem sui corporis ad horam.

4. Præterea. Quicumque re sua utitur ut vult, nemini facit injuriam. Sed ancilla est res domini. Ergo si dominus ea utatur ad libitum, nulli facit injuriam: & ita habere concubinam non est contra legem naturæ.

5. Præterea. Quilibet potest alteri dare quod suum est. Sed uxor habet potestatem in corpore viri, ut patet I. Corinth. vii. Ergo si uxor velit, vir poterit alteri mulieri conjugii sine peccato.

Sed contra. Secundum omnes leges, filii qui de concubina nascuntur, sunt vituperabiles. Sed hoc non esset, nisi concubitus ex quo oriuntur, esset naturaliter turpis. Ergo habere concubinam est contra legem naturæ.

Præterea. Matrimonium est naturale, sicut dictum est (quæst. xl. art. 1.) Sed hoc non esset, si sine præjudicio legis naturæ homo posset conjugii mulieri præter matrimonium. Ergo contra legem naturæ est concubinam habere.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (art. 1. huj. quæst.) illa actio videtur esse contra legem naturæ quæ non est convenientis fini debito, quem natura intendit, si ve quia non ordinatur in ipsum per actionem agentis, si ve quia de se est improporcionata illi fini. Finis autem quem natura ex concubitu intendit, est proles procreanda, & educanda: &

ff. ut

ut hoc bonum quæretur, posuit delectationem in concubitu, ut (a) Augustinus dicit (Lib. I. de nupt. & concupisc. cap. viii.). Quicumque ergo concubitu utitur propter delectationem que in ipso est, non referendo in finem à natura intentum, contra naturam facit: & similiter etiam nisi sit talis concubitus qui ad illum finem convenienter ordinari possit. Et quia res à fine ut plurimum nominantur, tamquam à potiori, sicut conjunctio matrimonii à proli bono nomen accepit, quod per matrimonium principaliter quæritur; ita concubine nomen illam conjunctionem exprimit qua solus concubitus propter seipsum quæritur. Et si etiam aliquis quandoque ex tali concubitu prolem quærat; non tamen est conveniens ad proli bonum, in quo non solum intelligitur ipse procreatio, per quam proles esse accipit, sed etiam educatio, & instructio, per quam accipit nutrimentum, & disciplinam à parentibus; in quibus rebus parentes proli tenentur secundum Philosophum VIII. Ethic. (cap. xi. & xii.). Cum autem educatio, & instructio proli à parentibus debeantur per longum tempus, exigat lex naturæ ut pater, & mater in longum tempus commaneant, ad subveniendum communiter proli. Unde & aves, quæ communiter pullos nutriunt, ante completam nutritionem non separantur à mutua societate, quæ incipit à concubitu. Hæc autem obligatio ad commendandum feminam marito matrimonium facit. Et ideo patet quod accedere ad mulierem non junctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur, est contra legem naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in Gentibus quantum ad multa lex naturæ offuscata erat: unde accedere ad concubinam malum non reputabant; sed passim fornicatione, quasi re licita, urebantur, sicut & aliis quæ erant contra cæremonias Judæorum, quamvis non essent contra legem naturæ. Et ideo Apostoli immiserunt prohibitionem fornicationis cæremonialibus, propter discretionem quæ erat in utroque inter Judæos, & Gentiles.

Ad secundum dicendum, quod ex prædicta obscuritate, scilicet in quam ceciderunt Gentiles, Deo debitam gloriam non reddentes, ut dicitur Rom. 1. lex illa processit, & non ex instinctu legis naturæ. Unde prævalente christiana religione, lex illa extirpata est.

Ad tertium dicendum, quod in aliquibus sicut nullum inconveniens sequitur, si rem aliquam quam quis in potestate habet, alteri simpliciter tradat; ita etiam nec si tradat ad tempus: & sic neutrum est contra legem naturæ. Ita autem non est in proposito: & ideo ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod injuria justitiæ opponitur. Lex autem naturalis non solum prohibet injustitiam, sed etiam opposita omnium virtutum; sicut contra legem naturæ est quod aliquis immoderate comedat, quamvis talis rebus utens suis nulli injuriam faciat.

Et præterea ancilla, quamvis sit res domini ad obsequium, non est tamen res sua ad concubitum.

Et iterum interest, qualiter quisque re sua utatur. Facit enim talis injuriam proli procreandæ, ad cujus bonum non sufficienter talis conjunctio ordinatur, ut dictum est (in cor. art.)

Ad quintum dicendum, quod mulier habet potestatem in corpore viri non simpliciter quantum ad omnia, sed solum quantum ad matrimonium: & ideo non potest contra bonum matrimonii corpus viri alteri tradere.

ARTICULUS IV. 273

Utrum accedere ad concubinam sit peccatum mortale.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod accedere ad concubinam non sit peccatum mortale. Majus enim peccatum est mendacium quam fornicatio simplex: quod patet ex hoc quod Judas, qui fornicationem non horruit cum Thamar committere, recusavit mendacium: dicens: *Certe mendacium arguere non poterit*: (Gen. xxxvii. 23.) Sed mendacium non est semper peccatum mortale. Ergo neque fornicatio simplex.

2. Præterea. Peccatum mortale morte puniri debet. Sed lex vetus non puniebat concubitu concubinæ morte, nisi in aliquo casu, ut patet Deuter. xxii. Ergo non est peccatum mortale.

3. Præterea. Secundum Gregorium (implyc. Lib. XXXIII. Moral. cap. xi. ante med.) peccata carnalia sunt minoris culpæ quam spiritualia. Sed non omnia superbia, aut avaritia (quæ sunt spiritualia peccata) est peccatum mortale. Ergo non omnis fornicatio, quæ est peccatum carnale, est mortale.

4. Præterea. Ubi est majus incitamentum, ibi est minus peccatum: quia magis peccat qui minori tentatione vincitur. Sed concupiscentia maxime instigat ad venere. Ergo cum actus gula non semper sit peccatum mortale; nec fornicatio simplex erit mortale.

Sed contra. Nihil excludit à regno Dei nisi peccatum mortale. Sed fornicari excluduntur à regno Dei, ut patet I. ad Corinth. vi. Ergo fornicatio simplex est peccatum mortale.

Præterea. Sola peccata mortalia crimina dicuntur. Sed omnis fornicatio est crimen, ut patet Tob. iv. 13. Attende tibi ab omni for-

(a) Ita restituendum hic, ut in *Sextent. dist. xxxii. quest. 1. art. 3. jam factum est. Edit. omnes Constantinus absque ullo indice loci.*

fornicatione; & præter uxorem suam nunquam fornicari crimine scire. Ergo, &c.

Respondeo dicendum, quod, sicut in II. Lib. (dist. xli. 1. quest. 3. art. 4.) dictum est, illi actus ex suo genere sunt peccata mortalia per quos scædus amicitia hominis ad Deum, & hominis ad hominem violatur. Hæc enim sunt contra duo præcepta caritatis, quæ est animæ vitæ. Et ideo cum concubitus fornicarius tollat debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit, non est dubium quod fornicatio simplex de sui ratione est peccatum mortale, etiam si lex scripta non esset.

Ad primum ergo dicendum, quod frequenter homo qui non vitat peccatum mortale, vitat aliquod peccatum veniale, ad quod non habet tantum incitamentum: & ita etiam Judas mendacium vitavit, fornicationem non vitans; quamvis illud mendacium perniciosum fuisset, injuriam habens annexam, si promissum non reddidisset.

Ad secundum dicendum, quod peccatum non dicitur mortale, quia morte temporali puniatur, sed quia puniatur morte æterna. Unde etiam furtum, quod est peccatum mortale, & multa alia interdum non puniuntur per leges temporali morte. Et similiter etiam est de fornicatione.

Ad tertium dicendum, quod sicut non quilibet motus superbia est peccatum mortale, ita nec quilibet motus luxuriæ: quia primi motus luxuriæ, & hujusmodi sunt peccata venialia; & etiam concubitus matrimonialis interdum. Sed tamen aliqui luxuriæ actus sunt peccata mortalia, aliquibus motibus superbiæ venialibus existentibus: quia in verbis Gregorii inducis intelligitur comparatio vitiorum secundum genus, non quantum ad singulos actus.

Ad quartum dicendum, quod illa circumstantia efficacior est ad aggravandum, quæ magis appropinquat ad speciem peccati. Unde quamvis fornicatio ex magnitudine incitamenti diminuat; tamen ex materia circa quam est, gravitatem habet majorem, quam inordinata comestio; cum sit circa ea quæ pertinent ad fovendum scædus societatis humane, ut dictum est (in corp.) Et ideo ratio non sequitur.

Sed contra. Nihil excludit à regno Dei nisi peccatum mortale. Sed fornicari excluduntur à regno Dei, ut patet I. ad Corinth. vi. Ergo fornicatio simplex est peccatum mortale.

Præterea. Sola peccata mortalia crimina dicuntur. Sed omnis fornicatio est crimen, ut patet Tob. iv. 13. Attende tibi ab omni for-

noa concubitus est peccatum mortale, etiam si lex scripta non esset.

Respondeo dicendum, quod, sicut in II. Lib. (dist. xli. 1. quest. 3. art. 4.) dictum est, illi actus ex suo genere sunt peccata mortalia per quos scædus amicitia hominis ad Deum, & hominis ad hominem violatur. Hæc enim sunt contra duo præcepta caritatis, quæ est animæ vitæ. Et ideo cum concubitus fornicarius tollat debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit, non est dubium quod fornicatio simplex de sui ratione est peccatum mortale, etiam si lex scripta non esset.

Ad primum ergo dicendum, quod frequenter homo qui non vitat peccatum mortale, vitat aliquod peccatum veniale, ad quod non habet tantum incitamentum: & ita etiam Judas mendacium vitavit, fornicationem non vitans; quamvis illud mendacium perniciosum fuisset, injuriam habens annexam, si promissum non reddidisset.

Ad secundum dicendum, quod peccatum non dicitur mortale, quia morte temporali puniatur, sed quia puniatur morte æterna. Unde etiam furtum, quod est peccatum mortale, & multa alia interdum non puniuntur per leges temporali morte. Et similiter etiam est de fornicatione.

Ad tertium dicendum, quod sicut non quilibet motus superbia est peccatum mortale, ita nec quilibet motus luxuriæ: quia primi motus luxuriæ, & hujusmodi sunt peccata venialia; & etiam concubitus matrimonialis interdum. Sed tamen aliqui luxuriæ actus sunt peccata mortalia, aliquibus motibus superbiæ venialibus existentibus: quia in verbis Gregorii inducis intelligitur comparatio vitiorum secundum genus, non quantum ad singulos actus.

Ad quartum dicendum, quod illa circumstantia efficacior est ad aggravandum, quæ magis appropinquat ad speciem peccati. Unde quamvis fornicatio ex magnitudine incitamenti diminuat; tamen ex materia circa quam est, gravitatem habet majorem, quam inordinata comestio; cum sit circa ea quæ pertinent ad fovendum scædus societatis humane, ut dictum est (in corp.) Et ideo ratio non sequitur.

Sed contra. Nihil excludit à regno Dei nisi peccatum mortale. Sed fornicari excluduntur à regno Dei, ut patet I. ad Corinth. vi. Ergo fornicatio simplex est peccatum mortale.

Præterea. Sola peccata mortalia crimina dicuntur. Sed omnis fornicatio est crimen, ut patet Tob. iv. 13. Attende tibi ab omni for-

noa concubitus est peccatum mortale, etiam si lex scripta non esset.

Præterea. Sola peccata mortalia crimina dicuntur. Sed omnis fornicatio est crimen, ut patet Tob. iv. 13. Attende tibi ab omni for-

de ratione uxoris, & aliquid de ratione concubinæ. Secundum enim quod matrimonium ordinatur ad suum principalem finem, qui est bonum prolis; uxor viro conjungitur indissolubili conjunctione, vel saltem diuturna, ut ex dictis patet (art. 1. huj. quæst.) & circa hoc non est aliqua dispensatio. Sed quantum ad secundum finem, qui est dispensatio familie, & communicatio operum, uxor conjungitur viro ut focia. Et hoc deest in his que concubinæ nominabantur. In hoc enim poterat esse dispensatio, cum sit secundarius matrimonii finis. Et ex hac etiam parte habebant aliquid simile concubinæ, ratione cujus concubinæ nominabantur.

Ad primum ergo dicendum, quod habere plures uxores non est contra prima præcepta legis naturæ, sicut habere concubinam, ut ex dictis patet (art. 1. huj. quæst. ad 7. & 8.) Et ideo ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod antiqui Patres ea dispensatione qua plures habebant uxores, ad ancillas accedebant uxorio affectu. Erant enim uxores quantum ad principalem, & primum finem matrimonii; sed non quantum ad aliam conjunctionem, quæ respicit secundarium finem, cui conditio servitutis opponitur: cum non possit simul esse focia, & ancilla.

Ad tertium dicendum, quod sicut in lege Moysi per dispensationem licebat dare libellum repulsi ad evitandum uxoricidium, ut dicitur (quæst. lxxvii. art. 6.) ita ex eadem dispensatione sicut Abrahæ ejicere Agar, ad significandum mysterium quod Apostolus explicat Galat. iv. Quod etiam ille filius heres non fuerit, ad mysterium pertinet, ut ibidem patet; sicut & quod Esau filius liberæ heres non fuit, ut patet Rom. ix. Similiter etiam propter mysterium factum fuit ut filii Jacob ex ancillis, & liberis nati heredes essent, ut Augustinus dicit (tracl. xi. in Joan. circ. med.) quia Christus nascitur in baptismo filii, & heredes tam per bonos, quos libera significat, quam per malos ministros, qui per ancillas significantur.

QUÆSTIO LXVI.

De bigamia, & irregularitate ex ea contracta.

in quinque articulis divisas.

DEnde considerandum de bigamia, & irregularitate ex ea contracta. Circa quod quaeruntur quinque. Primo, utrum illi bigamiæ quæ est ex hoc quod aliquis duas uxores successively habuerit, sit irregularitas annexa.

Secundo, utrum irregularitatem contrahat qui simul duas uxores habuit.

Tertio, utrum irregularitas contrahatur ex hoc quod quis uxorem non virginem accipit.

Quarto, utrum bigamia per baptismum solvatur.

Quinto, utrum cum bigamo liceat dispensare.

ARTICULUS I.

Utrum bigamiæ irregularitas sit annexa.

S. Thom. IV. dist. xxviii. quæst. lxxi. art.

1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod illi bigamiæ quæ est ex hoc quod aliquis duas uxores successively habuit, non sit irregularitas annexa. Quia multitudo, & unitas consequuntur ens. Cum ergo non ens non faciat multitudinem aliquam, ille qui habet successive duas uxores, quando una est in esse, alia in non esse, ex hoc non efficitur vir non unius uxoris, qui secundum Apostolum ab Episcopatu prohibetur (I. Timoth. iii. & Titul. i.)

1. Præterea. Majus signum incontinentiæ apparet in eo qui plures fornicarie cognoscit, quam in eo qui plures uxores successively habet. Sed ex primo non efficitur aliquis irregularis. Ergo nec ex secundo.

2. Præterea. Si bigamia irregularitatem causat, aut hoc est ratione sacramenti, aut ratione carnalis copulæ. Sed non ratione primi: quia sic si aliquis cum una contraxisset per verba de presenti, & ea mortua ante carnalem copulam subsecutam, duceret aliam, efficeretur irregularis: quod est contra decretum Innocentii III. (cap. Dubium, de bigamia.) Nec iterum ratione secundi: quia secundum hoc etiam qui plures fornicario concubuit cognosceret, irregularis esset: quod falsum est. Ergo nullo modo bigamia irregularitatem causat.

Respondetur dicendum, quod aliquis per sacramentum ordinis minister sacramentorum constituitur: & ille qui aliis sacramenta ministrare debet, nullum defectum in sacramentis pati debet. Defectus autem in sacramento est quando sacramenti significatio integra non invenitur. Sacramentum autem matrimonii significat conjunctionem Christi ad Ecclesiam, quæ est unius ad unam. Et ideo requiritur ad perfectam significationem sacramenti, quod vir sit tantum unius uxoris vir, & uxor sit tantum unius viri uxor. Et ideo bigamia, quæ hoc tollit, irregularitatem inducit. Et sunt quatuor modi bigamiæ. Primus est, cum quis plures habet uxores de jure successive. Secundus, cum simul habet plures, unam de jure,

aliam de facto. Tertius, cum habet plures successive, unam de jure, aliam de facto. Quartus, quando viduum ducit in uxorem. Et ideo in omnibus his est irregularitas adjuncta. Alia autem causa consequens assignatur: quia in illis qui accipiunt sacramentum ordinis, maxima spiritualitas debet apparere: tum quia spiritualia ministrant, scilicet sacramenta: tum quia spiritualia docent, & in spiritualibus occupari debent. Unde cum concupiscentia maxime spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur, non debet aliquod signum concupiscentiæ permanentis in eis apparere: quod quidem apparet in bigamis, qui una uxore contenti esse noluerunt. Tamen prima ratio est melior.

Ad primum ergo dicendum, quod multitudo plurium uxorum simul existentium est multitudo simpliciter: & ideo talis multitudo totaliter significationi sacramenti repugnat; & propter hoc tollit sacramentum. Sed multitudo plurium uxorum successive est multitudo secundum quid: & ideo non tollit significationem sacramenti totaliter, nec sacramentum evacuat quantum ad sui essentiam, sed quantum ad sui perfectionem, quæ requiritur in illis qui sunt sacramentorum dispensatores.

Ad secundum dicendum, quod quamvis sit in fornicariis majoris concupiscentiæ signum, non tamen concupiscentiæ ita adherentis, quia per fornicationem unus alteri non in perpetuum obligatur: & ideo non est defectus sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur est (in corp. art.) bigamia causat irregularitatem, inquantum tollit perfectam significationem sacramenti; quæ quidem consistit & in conjunctione animorum, quæ fit per consensum; & in conjunctione corporum: & ideo ratione utriusque simul oportet esse bigamiam, quæ irregularitatem faciat. Unde per decretum Innocentii III. obviatur ei quod Magister in littera (IV. dist. xxviii.) dicit, scilicet quod solus consensus per verba de presenti sufficit ad irregularitatem inducendam.

ARTICULUS II.

Utrum irregularitas sit annexa bigamiæ quæ contingit ex hoc quod homo habet duas uxores, unam de jure, & alteram de facto.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod irregularitas non sit annexa bigamiæ quæ contingit ex hoc quod homo habet duas uxores simul, vel successive; unam de jure, aliam de facto. Quia ubi nullum est sacramen-

tum, non potest esse defectus sacramenti. Sed quando aliquis contrahit de facto cum aliqua, & non de jure, non est ibi aliquod sacramentum: quia talis conjunctio non significat conjunctionem Christi ad Ecclesiam. Ergo cum irregularitas non consequatur bigamiam, nisi propter defectum sacramenti, videtur quod talem bigamiam irregularitas non consequatur.

2. Præterea. Aliquis accedens ad illam cum qua contraxit de facto, & non de jure, committit fornicationem, si non habeat aliquam uxorem legitimam, vel adulterium, si habeat. Sed dividere carnem suam in plures per fornicationem, vel adulterium, non causat irregularitatem. Ergo nec dicitur bigamiæ modus.

3. Præterea. Contingit quod aliquis antequam cognoscat carnaliter illam cum qua de jure contraxit, cum alia contrahat de facto, non de jure, & eam carnaliter cognoscat, sive prima mortua, sive vivente, talis contrahit cum pluribus vel de jure, vel de facto, & tamen non est irregularis, quia carnem suam non dividit in plures. Ergo ex prædicto modo bigamiæ non contrahitur irregularitas.

Respondetur dicendum, quod in duobus secundis modis bigamiæ contrahitur irregularitas: quia quamvis in altero non sit sacramentum, est tamen quædam sacramenti similitudo. Unde isti duo modi sunt secundarii; & primus est principalis in irregularitate causanda.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ibi non sit sacramentum, est tamen ibi aliqua similitudo sacramenti; quæ non est in fornicario, vel adulterino concubitu. Et ideo non est simile.

Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod in tali casu non reputatur bigamus: quia primum matrimonium non habuit perfectam significationem suam: tamen si per iudicium Ecclesiæ compellatur ad primam redire, & eam cognoscere, statim efficitur irregularis: quia irregularitatem non facit peccatum, sed imperfectio significationis.

ARTICULUS III. 277

Utrum contrahatur irregularitas ex hoc quod aliquis ducit uxorem non virginem.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod non contrahatur irregularitas ex hoc quod aliquis ducit uxorem non virginem. Quia plus impeditur aliquis ex defectu proprio quam alieno. Sed si ipse contrahens non sit virgo, non efficitur irregularis. Ergo multo minus, si uxor ejus virgo non sit.

2. Præterea. Potest esse quod aliquis defloraverit aliquam, & postea ducat eam in uxorem. Talis autem non videtur fieri irregularis, quia non dividit carnem suam in plures, nec etiam uxor ejus; & tamen ducit corruptam in uxorem. Ergo talis modus bigamiæ non causat irregularitatem.

3. Præterea. Nullus potest contrahere irregularitatem nisi voluntarius. Sed aliquis quandoque ducit uxorem non virginem involuntarius, ut quando credit eam virginem esse, & postea invenit eam corruptam fuisse, cognoscens eam. Ergo talis modus non semper facit irregularitatem.

4. Præterea. Corruptio sequens matrimonium est vituperabilior quam præcedens. Sed si uxor, postquam est consummatum matrimonium, ab aliquo cognoscatur, non efficitur vit irregularis; alias puniretur pro peccato uxoris: potest etiam esse, postquam hoc sciat, quod reddat ei debitum poscenti, antequam de adultério accusata condemnetur. Ergo videtur quod ille modus bigamiæ non causat irregularitatem.

Sed contra est quod Gregorius dicit (Lib. II. Regis. indic. x. epist. xxv.) *Præcipimus ne unquam illicitas ordinationes facias; ne bigamum, aut qui virginem non est fuerit in uxorem, aut ignorantem literas, aut habentem quamlibet partem corporis vitiatam, vel poenitentis, vel curie, aut cuiuslibet conditioni obnoxium, ad sacerdotium permittat accedere.*

Respondetur dicendum, quod in conjunctione Christi, & Ecclesiæ unitas ex utraque parte invenitur. Et ideo siue divisio carnis invenitur ex parte viri, siue ex parte uxoris, est defectus sacramenti; sed tamen diversimode: quia ex parte viri requiritur quod aliam non duxerit in uxorem, non quod sit virgo; sed ex parte uxoris requiritur quod etiam sit virgo. Cujus ratio à Decretis assignatur, quia sponsus significat Ecclesiam militantem, cujus curam gerit Episcopus, in qua sunt multe corruptiones; sed sponsa significat Christum, qui virgo fuit. Et ideo ex parte sponsæ requiritur virginitas, sed non ex parte sponsi, sed hoc quod aliquis Episcopus fieri possit.

Sed hæc ratio est expresse contra Apostolum ad Ephes. vi. 25. *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Ex quo apparet quod uxor significat Ecclesiam, & sponsus Christum; & iterum 23. *Quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ.*

Et ideo alii dicunt, quod per sponsum significatur Christus, per sponfam Ecclesia triumphans, in qua non est aliqua macula. Christus autem habuit primo Synagogam, quasi concubinam; & sic non tollitur aliquid de perfectione significationis sacramenti, si sponsus habuit prius concubinam. Sed hoc est valde absurdum: quia sicut est una fides antiquorum, & modernorum, ita una Ecclesia. Unde illi qui tempore Synagogæ Deo serviebant, ad unitatem Ecclesiæ, in qua Deo servimus, pertinebant. Et præterea hoc est expresse contra illud quod habetur Hierem. 11. Ezech. xvi. & Osee 11. ubi expresse fit mentio de desponsatione Synagogæ. Unde non fuit sicut concubina, sed sicut uxor. Et præterea secundum hoc fornicatio esset sacramentum illius conjunctionis: quod est absurdum. Et ideo Gentilitas, priusquam desponsaretur à Christo in fide Ecclesiæ, corrupta fuit à diabolo per idololatriam.

Et ideo aliter dicendum, quod defectus in ipso sacramento causat irregularitatem. Corruptio autem carnis extra matrimonium contingens, quæ præcedit matrimonium, nullum defectum facit in sacramento ex parte illius in quo est corruptio; sed facit defectum ex parte alterius: quia actus contrahentis matrimonium non cadit supra seipsum, sed supra alterum; & ideo ex termino specificatur, qui etiam est respectu illius actus quasi materia sacramenti. Unde si mulier esset ordinis susceptiva, sicut efficitur vit irregularis ex hoc quod ducit uxorem corruptam, non autem ex hoc quod corruptus contrahit, ita fieret mulier irregularis, si contraheret cum corrupto, non autem si contraheret corruptam nisi in alio matrimonio prius corrupta fuisset.

Et per hoc patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum, quod in tali casu sunt diversæ opiniones. Tamen probabilius est quod non sit irregularis, quia carnem suam non dividit in plures.

Ad tertium dicendum, quod irregularitas non est poena inflicta, sed defectus quidam sacramenti. Et ideo non oportet quod semper sit voluntaria bigamia, ad hoc quod irregularitatem causet. Et ideo ille qui uxorem ducit corruptam, quam virginem credit, irregularis est, eam cognoscens.

Ad quartum dicendum, quod si mulier fornicetur post matrimonium contractum, non

efficitur ex hoc vit irregularis, nisi post corruptionem adulterii eam iterato cognoscatur: quia alias corruptio uxoris nullo modo cadit sub actu matrimoniali viri. Sed si etiam per jus compellatur ei reddere debitum, vel etiam ex conscientia propria, illa petente, debitum reddat, ante condemnationem adulterii, irregularis efficitur. Quamvis de hoc sint opiniones. Sed hoc quod dictum est, est probabilius: quia hic non requiritur (a) quod sit peccatum, sed significatio tantum.

ARTICULUS IV. 278

Utrum bigamia solvatur per baptismum.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod bigamia per baptismum solvatur. Dicit enim Hieronymus in Epist. ad Titum (sup. illud cap. 1. *Unius uxoris vir*) quod si quis ante baptismum plures uxores habuit, vel unam ante, & aliam post, non est bigamus. Ergo bigamia per baptismum solvitur.

2. Præterea. Qui facit quod majus est, facit quod minus est. Sed baptismus tollit omne peccatum, quod est gravius quam irregularitas. Ergo tollit bigamiam irregularitatem.

3. Præterea. Baptismus tollit omnem poenam ex actu proveniente. Sed irregularitas bigamiæ est hujusmodi. Ergo, &c.

4. Præterea. Bigamus est irregularis, in quantum deficit à representatione Christi. Sed per baptismum plene Christo conformamur. Ergo solvitur illa irregularitas.

5. Præterea. Sacramenta novæ legis sunt magis efficacia quam sacramenta veteris legis. Sed sacramenta veteris legis solvebant irregularitates, ut in princ. Lib. IV. Sentent. dictum est à Magistro. Ergo & baptismus, qui est efficacissimum sacramentum in nova lege, solvit irregularitatem ex bigamia contractam.

Sed contra est quod Augustinus dicit (Lib. de bono conjug. cap. xviii. à princ.) *Acutius intelligitur qui nec cum qui catechumenus, aut paganus habuit alteram, ordinandum censuerunt: quia de sacramento agitur, non de peccato.*

Præterea. Sicut idem ibidem dicit, *femina, si catechumena, vel pagana vitata est, non potest inter Dei virgines post baptismum consecrari.* Ergo eadem ratione nec bigamus ante baptismum ordinari.

Respondetur dicendum, quod baptismus solvit culpas, & non solvit conjugia. Unde cum ex ipso conjugio sequatur irregularitas, per baptismum tolli non potest, ut Augustinus dicit (loc. cit.)

(a) *Al. quid sit peccatum. (b) Ita edit. Pat. v. Nicolajus ad superiorem dispensationem. fatus exemplum an. 1486. ad sanctiorem dispensationem.*

Ad primum ergo dicendum, quod in casu isto non tenetur Hieronymi opinio: nisi forte velimus eum exponere, quod loquitur quantum (b) ad facilitatem dispensationem.

Ad secundum dicendum, quod non oportet quod illud quod facit majus, faciat minus, nisi sit ad illud ordinatum: & hoc deficit in proposito: quia baptismus ad irregularitatem tollendam non ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod hoc intelligendum est de poenis que consequuntur ex actuali peccato, quasi inflictæ, vel infligendæ: non enim aliquis per baptismum virginitatem recuperat, nec similiter carnis indivisionem.

Ad quartum dicendum, quod baptismus conformatur Christo quantum ad virtutem mentis, sed non quantum ad statum carnis, qui consideratur in virginitate, vel divisione carnis.

Ad quintum dicendum, quod illæ irregularitates ex levibus causis non perceptis erant contractæ: & ideo etiam per illa sacramenta auferri poterant. Et iterum erant ad hoc ordinata; non autem baptismus ad hoc ordinatur.

ARTICULUS V. 279

Utrum cum bigamo liceat dispensare.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod cum bigamo non liceat dispensare. Quia extra, de bigamis (cap. Naper) dicitur: *Cum clericis, qui in quantum in ipso fuit, secundum sibi mulieres conjunxerunt matrimonialiter, tanquam cum bigamis non licet dispensare.*

2. Præterea. Contra jus divinum non licet dispensare. Sed omnia que in Canone dicuntur, ad jus divinum pertinent. Cum ergo Apostolus in Scriptura canonica dicat: *Oportet Episcopum unius uxoris virum esse:* (I. Timoth. 11. 2.) videtur quod in hoc non possit dispensari.

3. Præterea. Nullus potest dispensari in his que sunt de necessitate sacramenti. Sed non esse irregularem est de necessitate sacramenti ordinis; cum significatio, quæ est sacramenti essentialis, deficit in eo qui est irregularis. Ergo non potest in hoc dispensari.

4. Præterea. Hoc quod rationabiliter factum est, non potest rationabiliter mutari. Si ergo potest rationabiliter dispensari cum bigamo, irrationabiliter est ei adjuncta irregularitas: quod est inconveniens.

Sed contra est quod Lucius Papa dispensavit

favie cum Episcopo Panormitano, qui erat bigamus (ut hab. in Gloss. sup. cap. *Lector dist. xxxiv.*)

Præterea, Martinus Papa dicit (hab. inter capitula Martini Bracharenfis cap. xlii. & loco mox cit.) *Lector si viduam uxorem accipiat, in lelloratu permanat, aut si necessitas fuerit, subdiaconus fiat, nihil autem supra: similiter si bigamus fuerit.* Ergo ad minus utque ad subdiaconatum cum eo dispensari potest.

Respondeo dicendum, quod bigamiae non est adjuncta irregularitas de jure naturali, sed de jure positivo: nec iterum est de essentialibus ordinis quod aliquis non sit bigamus: quod patet ex hoc quod si aliquis bigamus ad ordines accedat, characterem accipit. Et ideo Papa potest dispensare in tali irregularitate totaliter; sed Episcopus quantum ad minores ordines: & quidam dicunt, quod etiam quantum ad majores, in illis qui volunt Deo in religione servire, propter vitandum religiosorum discursum.

Ad primum ergo dicendum, quod per illam Decretalem ostenditur eadem esse difficultas dispensandi in illis qui de facto cum pluribus contraxerunt, ac si de jure contraxissent; non quod subtrahatur simpliciter potestas Papæ dispensandi in talibus.

Ad secundum dicendum, quod hoc est verum quantum ad ea quæ sunt de jure naturali, & quantum ad ea quæ sunt de necessitate sacramentorum, & fidei. Sed in aliis quæ sunt de institutione Apostolorum, cum Ecclesia habeat nunc eandem potestatem statuendi, & destituendi, quam tunc habuit, potest per eum qui primatum tenet in Ecclesia, dispensari.

Ad tertium dicendum, quod non quilibet significatio est de essentia sacramenti, sed tantum illa quæ pertinet (a) ad officium sacramenti: & talis non tollitur per irregularitatem.

Ad quartum dicendum, quod in particularibus non potest inveniri ratio quæ omnibus competat æqualiter, propter eorum diversitatem. Et ideo quod universaliter statutum est rationabiliter, consideratis his quæ in pluribus accidunt, potest etiam per dispensationem rationabiliter removeri in aliquo casu determinato.

Præterea, De lege naturæ est quod homo Deo non contrarietur. Sed homo quodammodo contrarius esset Deo, si lepararet quæ

(a) Nicolajus. ad effectum.

QUÆSTIO LXVII.

De libello repudiij,

in septem articulis divisâ.

DEinde considerandum est de libello repudiij. Circa quod quaruntur septem.

Primo, utrum inseparabilitas matrimonij sit de lege naturæ.

Secundo, utrum repudiare uxorem possit esse licitum per dispensationem.

Tertio, utrum sub lege Moyfi fuerit licitum.

Quarto, utrum liceat uxori repudiare alium virum accipere.

Quinto, utrum liceat viro repudiatam de se iterum ducere.

Sexto, utrum causa repudiij fuerit odium uxoris.

Septimo, utrum causæ repudiij deberent in libello scribi.

ARTICULUS I. 280

Utrum inseparabilitas uxoris sit de lege naturæ.

S. Th. IV. dist. xxxi. quæst. 11. art. 7. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod inseparabilitas uxoris non sit de lege naturæ. Lex enim naturæ communis est apud omnes. Sed nulla lege præter legem Christi fuit prohibuit uxorem dimittere. Ergo inseparabilitas uxoris non est de lege naturæ.

2. Præterea. Sacramenta non sunt de lege naturæ. Sed inseparabilitas matrimonij ad sacramenti bonum pertinet. Ergo non est de lege naturæ.

3. Præterea. Conjunctio viri, & femine in matrimonio ordinatur principaliter ad prolis generationem, & educationem, & instructionem. Sed hæc omnia aliquo certo tempore consummantur. Ergo post illud tempus licet uxorem dimittere sine aliquo præjudicio legis naturæ.

4. Præterea. Ex matrimonio principaliter queritur bonum prolis. Sed inseparabilitas matrimonij est contra bonum prolis: quia, ut dicunt Philosophi, aliquis vir non potest ex aliqua femina prolem accipere, qui tamen ex alia accipere potest, & quæ etiam ab alio viro imprægnaretur. Ergo inseparabilitas matrimonij magis est contra legem naturæ quam de lege naturæ.

Sed contra. Illud præcipue est de lege naturæ quod natura bene instituta accepit in sui principio. Sed inseparabilitas matrimonij est hujusmodi, ut patet Matth. xix. Ergo est de lege naturæ.

Præterea. De lege naturæ est quod homo Deo non contrarietur. Sed homo quodammodo contrarius esset Deo, si lepararet quæ

Deus

Deus conjunxit. Cum ergo ex hoc habeatur inseparabilitas matrimonij, Matth. xix. videtur quod sit de lege naturæ.

Respondeo dicendum, quod matrimonium ex intentione naturæ ordinatur ad educationem prolis, non solum ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Unde de lege naturæ est quod parentes filiis thesaurizent, & filij parentum heredes sint. (II. Corinth. xxi.) Et ideo cum proles sit commune bonum viri, & uxoris, oportet eorum societatem perpetuo permanere indivisam, secundum legis naturæ dictamen. Et sic inseparabilitas matrimonij est de lege naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod sola lex Christi ad perfectum humanum genus adduxit, reducens illud in statum novitatis naturæ. Unde & in lege Moyfi, & in legibus humanis non potuit totum auferri quod contra legem naturæ erat: hoc enim soli legi spiritus vitæ reservatum est.

Ad secundum dicendum, quod inseparabilitas competit matrimonio, secundum quod est signum perpetuæ conjunctionis Christi, & Ecclesiæ, & secundum quod est in officium naturæ ad bonum prolis ordinatum, ut dictum est in corp. Sed quia separatio matrimonij magis directe repugnat significationi sacramenti quam prolis bono, cui ex consequenti repugnat, ut dictum est (quæst. lxxv. art. 2. ad 3.) inseparabilitas matrimonij magis in bono sacramenti intelligitur quam in bono prolis; quamvis in utroque intelligi possit: & secundum quod pertinet ad bonum prolis, erit de lege naturæ, non autem secundum quod pertinet ad bonum sacramenti.

Ad tertium patet solutio ex dictis in corp. & in solut. præc.)

Ad quartum dicendum, quod matrimonium principaliter ordinatur ad bonum commune, ratione principalis finis, qui est bonum prolis; quamvis etiam ratione finis secundarii ordinetur ad bonum personæ matrimonij contrahentis, prout per se est in remedium concupiscentiæ. Et ideo in legibus matrimonij magis attenditur quid omnibus expediat, quam quid uni competere possit. Quamvis ergo matrimonij inseparabilitas impediatur bonum prolis in aliquo homine: tamen non est convenientis ad bonum prolis simpliciter. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICULUS II. 281

Utrum poterit esse licitum per dispensationem uxorem dimittere.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod uxorem dimittere per dispensationem, esse licitum non poterit. Illud enim quod est in

S. Th. Op. Tom. VI.

matrimonio contra bonum prolis, est contra prima præcepta legis naturæ, quæ indispenfabilia sunt. Sed dimissio uxoris est hujusmodi, ut ex dictis patet (art. præc.) Ergo &c.

2. Præterea. Concubina differt ab uxore præcipue in hoc quod non est inseparabiliter juncta. Sed habere concubinas fuit indispenabile. Ergo & dimittere uxorem.

3. Præterea. Homines ita sunt modo receptibiles dispensationis, sicut fuerunt olim. Sed modo non potest dispensari cum aliquo ut uxorem dimittat. Ergo nec olim.

Sed contra. Agar cognita est ab Abraham uxorio affectu, ut dictum est (quæst. lxxv. art. 3. ad 2. & 3.) Sed ipse eam præcepto divino eiecit, & non peccavit (Gen. xxi.) Ergo potuit per dispensationem fieri licitum quod homo uxorem dimitteret.

Respondeo dicendum, quod dispensatio in præceptis præcipue quæ sunt aliquo modo legis naturæ, est sicut mutatio cursus naturalis rei: qui quidem mutari dupliciter potest. Uno modo ex aliqua causa naturali, per quam alia causa naturalis impeditur à cursu suo, sicut est in omnibus quæ in minori parte casualiter accidunt in natura; sed per hunc modum non variatur cursus rerum naturalium quæ sunt semper, sed quæ sunt frequenter. Alio modo per causam penitus supernaturalem, sicut in miraculis accidit: & hoc modo potest mutari cursus naturalis, non solum quæ est ordinatus ut sit frequenter, sed qui est ordinatus etiam ut sit semper; ut patet in statione Solis tempore Jolue, & reditu ejus tempore Ezechie & de eclipsi miraculosa tempore passionis Christi. Sic etiam ratio, dispensationis in præceptis legis naturæ quandoque est in causis inferioribus: & sic dispensatio cadere potest supra secunda præcepta legis naturæ, non autem supra prima: quia illa sunt quasi semper existentia, ut dictum est (quæst. lxxv. art. 1.) de pluralitate uxorum, & hujusmodi. Aliquando autem est tantum in causis superioribus: & tunc potest dispensatio esse divinitus etiam contra prima præcepta legis naturæ, ratione alicujus mysterij divini significandi, vel ostendendi: sicut patet de dispensatione in præcepto Abrahæ facta de occisione filii innocentis. Tales autem dispensationes non sunt communiter ad omnes, sed ad aliquas singulares personas, sicut etiam in miraculis accidit. Si ergo inseparabilitas matrimonij inter prima præcepta legis naturæ continetur, solum hoc secundo modo (sub dispensatione) cadere potuit. Si autem sit inter secunda præcepta legis naturæ, etiam primo modo cadere potuit sub dispensatione. Videtur autem magis inter secunda præcepta legis naturæ contineri. Inseparabilitas enim matrimonij non ordinatur ad

Gg

pro-

prolis bonum, quod est principalis matrimo-
nii finis nisi quantum ad hoc quod per pa-
rentes filiis provideri debet in totam vitam per
debitam præparationem eorum quæ sunt nec-
cessaria in vita. Huiusmodi autem præpara-
tio non est de prima intentione naturæ, se-
cundum quam omnia sunt communia. Et ideo
non videtur esse contra primam intentionem
naturæ dimissio uxoris, & per consequens
nec contra prima præcepta, sed contra secun-
da legis naturæ. Unde etiam primo modo sub
dispensatione videtur posse cadere.

Ad primum ergo dicendum, quod in bo-
no prolis, secundum quod est de prima in-
tentione naturæ, intelligitur procreatio, &
nutritio, & instructio, quousque proles ad
perfectam ætatem ducatur. Sed quod ei pro-
videatur in posterum per hereditatis, & aliorum
bonorum dimissionem, videtur pertinere ad
secundam legis naturæ intentionem.

Ad secundum dicendum, quod habere con-
cubinam est contra bonum prolis, quantum
ad id quod natura in eo de prima intentione
intendit, scilicet educationem, & instructio-
nem, quæ requirit diuturnam commansionem
parentum: quod non est in concubina, quæ ad
tempus assumitur. Et ideo non est simile. Tam-
en quantum ad secundam intentionem, etiam
habere concubinam sub dispensatione cadere
potest, ut patet Olee 1.

Ad tertium dicendum, quod inseparabilis
tamquam sit de secunda intentione matrimo-
nii, prout est in officium naturæ, est tam-
en de prima intentione ipsius, prout est sa-
cramentum Ecclesiæ. Et ideo ex quo insti-
tutum est ut sit Ecclesiæ sacramentum, ma-
nente tali institutione, non potest sub dis-
pensatione cadere, nisi forte secundo modo
dispensationis.

ARTICULUS III. 232

Utrum sub lege Moysi licitum fuerit uxorem di-
mittere.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod
sub lege Moysi fuerit licitum uxorem
dimittere. Unus enim modus consentiendi est
non prohibere, cum prohibere possis. Consentire
autem illicito est illicitum. Cum ergo Moyses
non prohiberet uxoris repudium, nec pecca-
verit quia lex sancta est, ut dicitur Rom. vii.
12. videtur quod repudium fuerit aliquando
licitum.

Præterea. Prophetæ locuti sunt Spiritu
Sancto inspirante, ut patet II. Pet. 1. Sed Ma-
lach. ii. 16. dicitur: Si odio habueris eam, di-
miseris eam.

(a) Ita edit. possim. Vetus exemplum an. 1586. omisit sed a peccato absulit culpam peccandi
ut quasi per legem.

mittere. Ergo cum illud quod Spiritus Sanctus
inspirat, non sit illicitum, videtur quod repu-
dium uxoris non semper fuerit illicitum.

Præterea. Chrysostronus dicit (alius
Auctor hom. xxxi. in op. imperi. ante medi.)
quod sicut Apostoli permiserunt secundas nup-
tias, ita Moyses permisit libellum repudii. Sed
secundæ nuptiæ non sunt peccatum. Ergo nec
repudium uxoris sub lege Moysi.

Sed contra est quod Dominus dicit
(Matth. xix.) quod libellus repudii datus est a
Moysè Judæis propter duritiam cordis eorum. Sed
duritia cordis eorum non excusabat eos a pec-
cato. Ergo nec lex de libello repudii.

Præterea. Chrysostronus dicit super Mat-
th. (loc. cit.) quod Moyses dedit libellum repu-
dii, non iustitiam Dei monstravit, (a) sed a pecca-
to absulit culpam peccanti; ut quasi secundum legem
agentibus Judæis peccatum non videretur esse
peccatum.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est du-
plex opinio. Quidam enim dicunt, quod illi
qui sub lege uxorem dato libello repudii dimit-
tebant, non excusabantur a peccato, quamvis
excusarentur a pena secundum legem infligen-
da: & propter hoc dicitur Moyses libellum
repudii permisit. Et sic ponunt quatuor mo-
dos permissionis. Unum per privationem præ-
ceptionis; ut quando majus bonum non præ-
cipitur, minus bonum permitti dicitur; sicut
Apostolus non præcipiendū virginitatem, ma-
trimonium permisit I. Corinth. vii. Secun-
dum per privationem prohibitionis; sicut ven-
nalia dicuntur permitti, quia non sunt probi-
bita. Tertium per privationem prohibitionis; &
sic peccata omnia dicuntur permitti a Deo,
inquantum non impedit, cum impedire pos-
sit. Quartum per privationem punitionis: &
sic libellus repudii in lege permisus fuit, non
quidem propter aliquod majus bonum, conse-
quendum, sicut fuit dispensatio de pluribus
uxoribus habendis, sed propter majus cohi-
bendum, scilicet uxoricidium; ad quod Judæi
prout erant propter corruptionem irascibilis si-
cut & permisum est eis extraneis fenerari, propter
corruptionem aliquam in concupiscentiis, ne
scilicet fratribus suis fenerarentur: & sicut
etiam propter corruptionem suspitionis in ra-
tionali; fuit permisum sacrificium celotyptæ,
ne sola suspicio apud eos iudicium eorum per-
teret.

Sed quia lex vetus, quamvis gratiam non
conferret, tamen ad hoc data erat ut pecca-
tum ostenderet (ut communiter Sancti dicunt)
ideo aliis videtur quod si repudiandum uxorem
peccasset, hoc saltem eis per legem, aut Pro-
phetas indicari debuisset: Isa. Lvi. 1. An-

(a) Ita edit. possim. Vetus exemplum an. 1586. omisit sed a peccato absulit culpam peccandi
ut quasi per legem.

nuntia populo meo scelera eorum; alias videren-
tur nimis esse neglecti, si ea quæ necessaria
sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, num-
quam eis nuntiata fuissent: quod non potest
dici, cum iustitia legis tempore suo observata
vitam mereretur æternam. Et propter hoc di-
cunt, quod quamvis repudiare uxorem per
se sit malum, tamen ex permissione divina
licitum fiebat: & hoc confirmant auctoritate
Chrysostroni, qui dicit (loc. sup. cit.) quod
a peccato absulit culpam legislator, quando per-
misit repudium. Et quamvis hoc probabiliter di-
catur; tamen primum communius sustinetur.
Ideo ad utraque rationes respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis
qui potest prohibere, non peccat si a prohibi-
tione abstineat, non sperans correctionem,
sed magis malum æstimans ex tali prohibiti-
one occasionem sumere. Et sic accidit Moysi:
unde divina auctoritate fretus, libellum repudii
non prohibuit.

Ad secundum dicendum, quod Prophetæ
Spiritu Sancto inspirati non dicebant dimit-
tendam esse uxorem, quasi Spiritus Sancti præ-
ceptum sit, sed quasi permisum, ne mala
pejora fierent.

Ad tertium dicendum, quod illa permisio-
nis similitudo non est intelligenda quantum ad
omnia, sed solum quantum ad causam eam-
dem: quia utraque permissio ad vitandam tur-
pitudinem facta est.

Ad quartum dicendum, quod quamvis
duritia cordis non excusaret a peccato; tamen
permissio ex duritie facta excusabat. Quædam
enim prohibentur sanis, quæ non prohiben-
tur infirmis corporalibus; nec tamen infirmi
peccant permissione sibi facta urentes.

Ad quintum dicendum, quod aliquid bonum
potest iteratim dupliciter. Uno modo
propter aliquod majus bonum consequendum:
& tunc intermissio illius boni ex ordine ad
majus bonum accipit honestatem; sicut inter-
mittebatur singularitas uxoris honeste a Jacob
propter bonum prolis. Alio modo bonum ali-
quod interimitur ad vitandum majus malum:
& tunc si auctoritate ejus qui dispensare po-
test, hoc fiat, reatum talis boni intermissio non
habet, sed honestatem etiam non acquirit. Et
sic indivisibilis matrimonii in lege Moysi in-
termittebatur propter malum majus vitandum,
scilicet uxoricidium. Et ideo Chrysostronus di-
cit, quod a peccato absulit culpam. Quamvis
enim inordinatio maneret in repudio, ex quo
peccatum dicitur; tamen reatum peccati non
habebat neque temporalis, neque perpetuæ,
inquantum divina dispensatione fiebat: & sic
erat ab eo culpa ablata. Et ideo etiam ipse ibi-
dem dicit, quod permissum est repudium, a malum
s. Th. Op. Tom. VI.

(a) Ad ad iustitiam novi Testamenti superabundantem. (b) Vulgata adulterat. (c) Vulgata
vivente viro.

quidem, tamen licitum. Quod quidem illi qui
sunt de prima opinione, referunt ad hoc tan-
tum quod non habebat reatum temporalis
peccati.

ARTICULUS IV. 233

Utrum liceat uxori repudiare alium virum habens

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod
liceret uxori repudiare alium virum ha-
bere. Quia in repudio magis erat iniquitas viri
repudiantis quam uxoris repudiatæ. Sed vir po-
terat sine peccato aliam ducere uxorem. Ergo
& uxor sine peccato alium virum ducere po-
terat.

Præterea. Augustinus dicit de xv. duobus
uxoribus (simple. Lib. de bono conjug. cap. xv.
& xviii.) quod quando mos erat, peccatum non
erat. Sed tempore legis veteris erat talis con-
suetudo, quod repudiata alium virum ducebat;
ut patet Deuteron. xxi. 2. Cum egressa virum
alteram duxerit &c. Ergo non peccabat alteri
viro se jungendo.

Præterea. Matth. v. Dominus iustitiam
novi Testamenti ostendit superabundantem ef-
se respectu iustitiæ veteris Testamenti. Hoc
autem dicit (a) ad iustitiam novi Testamenti
superabundantiam pertinere, quod uxor re-
pudiata non ducit alterum virum. Ergo in ve-
teri lege licebat.

Sed contra est quod dicitur Matth. v.
32. Qui dimissam uxorem duxerit, (b) mœchia
tur. Sed mœchia nunquam fuit in veteri lege
licita. Ergo uxori repudiata non licuit alium
virum habere.

Præterea. Deuteron. xxii. 3. dicitur,
quod mulier repudiata, quæ alium virum
duceret, polluta erat, & abominabilis
facta coram Domino. Ergo peccabat alium virum
ducendo.

Respondeo dicendum, quod secundum
primam opinionem (positam art. præc.) pec-
cabat post repudium uxor alterum virum au-
cendo: quia adhuc primum matrimonium non
erat solutum. Mulier enim (c) quanto tempo-
re vir vivit, alligata est legi viri, ut patet
Rom. vii. 2. Non autem poterat simul plures
viros habere.

Sed secundum secundam opinionem si-
cut licebat ex dispensatione divina viro uxo-
rem repudiare, ita uxori alium virum du-
cere: quia inseparabilitas matrimonii ex cau-
sa divina dispensationis tollebat; quia in-
separabilitate manente, intelligitur verbum
Apostoli. Ut ergo ad utraque rationes respon-
deamus.

Ad primum dicendum est, quod viro lice-
t

(a) Ita edit. possim. Vetus exemplum an. 1586. omisit sed a peccato absulit culpam peccandi
ut quasi per legem.

bat plures uxores simul habere secundum dispensationem divinam: & ideo, una dimissa, etiam matrimonio non soluto, poterat aliam ducere. Sed nunquam uxori licuit habere plures viros. Et ideo non est simile.

Ad secundum dicendum, quod in illo verbo Augustini mos non ponitur pro consuetudine, sed pro actu honesto, secundum quod à more aliquis dicitur morigeratus, quia est honorum morum, & sicut à more Philosophia moralis nominatur.

Ad tertium dicendum, quod Dominus Math. v. ostendit, novam legem abundare per consilia ad veterem, non solum quantum ad ea quæ lex vetus licita faciebat, sed etiam quantum ad ea quæ in veteri lege illicita erant, sed à multis licita putabantur per non rectam preceptorum expositionem; sicut patet de odio inimici: & ita est etiam de repudio.

Ad quartum dicendum, quod verbum Domini intelligitur quantum ad tempus novæ legis in quo dicta permissio est sublata. Et sic etiam intelligitur illud verbum Chrylostomi (alius Auctoris) qui dicit (hom. xxi. in op. imperf. ante med.) quod qui secundum legem dimittit uxorem, quatuor facit iniquitates: quia quod Deum existit homicida, in quantum habet propositum occidendi uxorem, nisi eam dimitteret; & quia dimittit non fornicantem, in quo solo casu lex Evangelii uxorem dimittere permittit; & similitur quia facit eam adulteram, & illum adulterum cui copulatur.

Ad quintum dicendum, quod quedam Glossa (interl.) dicit: Polluta est, & abominabilis: scilicet illius iudicio qui quasi polluta, tam eam prius dimisit: & sic non oportet quod sit polluta simpliciter.

Vel dicitur polluta eo modo quo immundus dicebatur qui mortuum tangebatur, vel leprosum, non immundicia culpæ, sed cuiusdam irregularitatis legalis. Unde & sacerdoti non licebat viduam, aut repudiatam ducere in uxorem.

ARTICULUS V. 284

Utrum liceat viro repudiatam à se accipere.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod liceat viro repudiatam à se iterum accipere. Licet enim corrigere quod male factum est. Sed male factum erat quod vir uxorem repudiabat. Ergo licebat hoc corrigere, reducendo uxorem ad se.

2. Præterea. Semper licuit peccanti indulgere, cum sit morale præceptum, quod in omni lege manet. Sed vir accipiendo uxorem repudiatam, ei peccanti indulgebat. Ergo & hoc licitum erat.

3. Præterea. Deuteron. xxiv. 4. ponitur pro causa, quare uxor repudiata non possit accipi iterum, quia polluta est. Sed repudiata non polluitur, nisi alterum virum ducendo. Ergo saltem antequam alium virum duceret, licebat eam accipere.

Sed contra est quod dicitur Deuteron. xxiv. 4. quod non poterat prior maritus accipere eam &c.

Respondeo dicendum, quod in lege de libello repudii duo erant permissa, scilicet dimittere uxorem, & uxorem dimissam alteri jungi: & duo præcepta, scilicet scribenda libelli repudii, & quod iterum maritus repudians eam accipere non possit. Quod quidem secundum eos qui primam opinionem tenent, factum fuit in penam mulieris quæ alteri nupit, & in hoc peccato polluta est; sed secundum alios, ut vir non de facili uxorem repudiaret, quam postea nullo modo recuperare posset.

Ad primum ergo dicendum, quod ad illius mali impedimentum quod committeret aliquis repudiando uxorem, ordinabatur quod vir uxorem repudiatam assumere iterato non posset, ut patet ex dictis (in corp.). Et ideo divinitus ordinatum fuit.

Ad secundum dicendum, quod semper licuit indulgere peccanti quantum ad rancorem cordis, sed non quantum ad penam divinitus taxatam.

Ad tertium dicendum, quod in hoc duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod licuit repudiatam viro reconciliari, nisi in matrimonio alteri viro esset juncta: tunc enim propter adulterium, cui se mulier voluntarie subdit, in penam datur ei quod ad priorem virum non rediret. Sed quia lex universaliter prohibet, ideo dicunt alii, quod etiam antequam alteri nuberet, non poterat revocari, ex quo repudiata erat: quia polluto non intelligitur quantum ad culpam, sed secundum quod dictum est (art. præc. ad 3.)

ARTICULUS VI. 285

Utrum causa repudii fuerit odium uxoris.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod causa repudii fuerit odium uxoris. Nam dicitur Malach. ii. 16. Si odio habueris eam, dimitte illam. Ergo &c.

2. Præterea. Deuteron. xxiv. 1. dicitur: Si non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem &c. Ergo idem quod prius.

3. Sed contra. Sterilitas, & fornicatio magis contrariantur matrimonio quam odium. Ergo illa potius debuerunt esse causa repudii quam odium.

4. Præterea. Odium potest causari ex virtute

ARTICULUS VII. 286

Utrum causæ repudii deberent in libello scribi.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod causa repudii deberent in libello scribi. Quia per libellum repudii scriptum à pœna legis absolvebatur. Sed hoc omnino videtur injustum, nisi causis sufficientibus repudii assignatis. Ergo illas oportebat scribere in libello.

2. Præterea. Ad nihil aliud illa scriptura valere videbatur, nisi ut causæ repudii ostenderentur. Ergo si non inscribebantur, frustra libellus ille tradebatur.

3. Præterea. Hoc Magister dicit in littera (IV. dist. xxxiii.).

Sed contra. Causæ repudii aut erant sufficientes, aut non. Si sufficientes, præcludebatur mulieri via ad secundas nuptias, quæ ei secundum legem concedebantur. Si autem insufficientes, ostendebatur injustum repudium: & sic repudium fieri non poterat. Ergo nullo modo causæ repudii ibi in speciali inscribebantur.

Respondeo dicendum, quod causæ repudii in speciali non scribebantur in libello, sed in generali, ut ostenderetur iustum repudium; sed secundum Josephum (Lib. iv. Antiquit. cap. vi. cir. med.) ut mulier habens libellum conscriptum de repudio, alteri nubere posset: alias enim ei creditum non fuisset. Unde in eo erat scriptum tale secundum eum: Promissio tibi, quod nunquam tecum conveniam. Sed secundum Augustinum (Lib. XIX. cont. Faust. cap. xxvi.) ideo libellus scribebatur, ut mox interveniente, & consilio Scribarum dissuadente, vir à proposito repudiandi desisteret.

Et per hoc patet solutio ad objecta.

QUÆSTIO LXVIII.

De filiis illegitime natis,

in tres articulos divisa.

Deinde considerandum est de filiis illegitime natis: & circa hoc queruntur tria.

Primo, utrum qui nascatur extra verum matrimonium, sint illegitimi.

Secundo, utrum illegitimi filii debeant ex hoc damnari reportare.

Tertio, utrum possint legitimi.

tute ejus qui odio habetur. Si ergo odium est sufficientis causa, tunc mulier poterit repudiari propter virtutem ejus: quod est absurdum.

5. Præterea. Deuteron. xxiv. 13. Si dixerit vir uxorem, & postea odio habuerit, & objecerit ei stuprum ante conjugium, si in probatione defecerit, verberabitur, & centum sellis argenti condemnabitur, & non poterit eam dimittere omni tempore vite sue. Ergo odium non est sufficientis causa repudii.

Respondeo dicendum, quod causa permittendi repudiandi uxorem fuit vitio uxoris, ut Sancti communiter dicunt. Proxima autem causa homicidii est odium. Et ideo proxima causa repudii est odium. Sed odium ex aliqua causa nascitur, sicut & amor. Et ideo oportet etiam alias causas repudii ponere remotas, quæ erant causa odii. Dicit enim Augustinus in Glossa (ord. sup. illud, Si acciperit homo Lib. I. de serm. Dom. in monte cap. xiv. à princ.) Deuteronom. xxiv. Multum erant in lege causa dimittendi uxorem: solum Christus fornicationem excepit: ceteras vero molestias jubet pro fide, & castitate conjugii sustineri. Hæc autem causæ intelliguntur fœditates vel in corpore, puta infirmitas, vel aliqua notabilis macula; vel in anima, sicut fornicatio; vel aliqua hujusmodi, quæ in moribus inhonestatem facit. Sed quidam has causas magis coarctant satis probabiliter dicentes, quod non licebat repudiare nisi propter aliquam causam post matrimonium supervenientem; nec propter quamlibet talem, sed propter illas solum quæ possunt bonum proli impedire vel in corpore, ut sterilitas, aut lepra, aut aliquid hujusmodi; vel in anima, ut si esset malorum morum, quos filii ex conversatione ad ipsam imitarentur. Sed quedam Glossa (interl.) super illud Deuteronom. xxiv. Si non invenit gratiam &c. videtur magis arctare, scilicet ad peccatum, cum dicit, quod ibi per fœditatem peccatum intelligitur. Sed peccatum Glossa nominat non solum in moribus animæ, sed etiam in natura corporis.

Sic ergo prima duo concedimus.

Ad tertium dicendum, quod sterilitas, & alia hujusmodi sunt causa odii: & sic sunt causæ remotæ repudii.

Ad quartum dicendum, quod propter virtutem non est aliquis odibilis, per se loquendo: quia bonitas est causa amoris. Et ideo ratio non tenet.

Ad quintum dicendum, quod datur in penam viri quod non possit in perpetuum repudiare uxorem in casu illo, sicut etiam in alio casu quando puellam defloraverat.